

HABER SÖYLEMİ İÇİNDE YAPILANDIRILMIŞ ÖRTÜLÜ NESNELLİK İHLALLERİ

Mustafa Şeker *

ÖZET

Nesnellik meslek kodlarında ve gazetecilik kitaplarında evrensel normları belirlenen bir gazetecilik ilkesidir. Gazetecilik mesleğinin geçirdiği evreler sonucunda bugün nesnellik itiraz edilmeyen bir norm haline gelmiştir. Gazeteciler, meslek kuruluşlarının ve toplumun baskısı sonucu normatif nesnellığe büyük oranda uymaktadırlar. Ancak nesnelliğin örtük olarak ihlali de mümkündür. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan bu ihlaller, haberin söylemi içine gizlenmekte ve ancak söylemin nitel analizi ile ortaya çıkartılabilmektedir.

Anahtar sözcükler: Haber, Nesnellik, Söylem, Haber Söylemi Analizi.

COVERED VIOLATIONS OF OBJECTIVITY PRINCIPLE WITHIN NEWS DISCOURSE

ABSTRACT

Objectivity is a journalism principle of which universal norms were set within journalism books and professional codes. Today objectivity has become a universal and unobjectible norm after several phases journalism profession has come through. Journalists generally comply with the normative objectivity principle because of the heavy pressure from the professional organizations and the society. However a covered violation of objectivity principle is possible. Such violations made consciously or unconsciously are hidden in the news discourse and can only be revealed with the objective analysis of discourse.

Keywords: News, Objectivity, Discourse, News Discourse Analysis

GİRİŞ

Gazetecilik mesleğinin gelişimi içinde önemli noktalardan biri, yanlı ve partizan anlayıştan, nesnel habercilik anlayışına geçiş olmuştur. İlk olarak Amerikan gazeteciliğinde ve 19. yüzyılda ortaya çıkan nesnel habercilik ilkesi günümüzde de mesleğin temel kurallarından biri olarak kabul edilmektedir (1). Gerek gazetecilikle ilgili meslek kitaplarında, gerekse gazetecilik kuruluşlarının geliştirdiği meslek ilkelerinde haber yazımında ve sunumunda nesnelliğin nasıl sağlanacağına ilişkin birçok ilke bulunmaktadır. Gazetecilikle ilgili meslekî kitaplarda (Schlapp 2000, Tokgöz 2000, Hackett 1998, Güz 1997, Postman ve Powers 1992) ve meslek kuruluşlarınca belirlenen ilkelerde (Matelski 1996, Demir 1998, Koloğlu 1999, Topuz 1996, Aziz 1995, Schneider ve Raue 2000) nesnelliğin sağlanması için tarafsızlık, dengelilik, doğruluk, haber ile yorumun ayrılması, kesinlik, öznel yargıların aktarımından kaçınma gibi noktalara vurgu yapılmaktadır.

Diğer yandan günümüz gazeteciliğinde, nesnellik ilkelerinin açıkça ihlaline çok sık rastlanmakta, zaman zaman ortaya çıkan ihlaller hem toplumun çeşitli kesimleri hem de meslek kuruluşları tarafından tepkiyle karşılanmaktadır. Daha sık meydana gelen ve araştırılması gereken

nesnellik ihlalleri ise haberin söylemi içine gizlenmiş olarak yapılanlardır. Bilinçli ya da bilinçsiz olarak yapılan bu ihlaller, medyanın ekonomi politığının sonucu olarak veya medya örgütlenmesinin ve günlük rutinlerinin getirdiği akredite kaynaklara bağımlılık nedeniyle ya da toplumsal-kültürel fenomenlerin gazetecilerin olaylara bakış açısında temel belirleyici olması sonucunda meydana gelmektedir. Haber söylemine gizlenen nesnellik ihlalleri, meslekî norm ve kurallara tamamen uyulduğunda da gerçekleşebilir. Bu yüzden ortaya çıkarılmaları için nicel analizler yeterli olmamakta farklı yöntemlerle çözümlenmeler gerekmektedir.

Bu çalışma, Türk basınında haber söylemi içine gizlenen nesnellik ihlallerini bir örnek olay üzerinden, söylem analizi yöntemiyle belirlemeyi amaçlamaktadır. 23 Aralık 1999 ve 23 Ocak 2000 tarihleri arasında Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan Egebank'ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devriyle ilgili toplam 22 adet haber, van Dijk'ın haber söylemi analizi yöntemine göre incelenmiştir. Çalışmanın temel varsayımı, günümüzdeki gazetelerde yanlılığın, nesnellik norm ve kurallarını açıkça ihlal ederek değil, haber söylemi içerisinde örtülü olarak yapılandırıldığıdır. Zaman ve Cumhuriyet gazeteleri, incelenen örnek olaya farklı toplumsal-kültü-

rel fenomenlerin etkisiyle bakacakları ve siyasal yaklaşımlarının ayrı olduğu yargısıyla seçilmiştir. İnceleme süresinin bir ayla sınırlandırılmasının nedeni, 23 Aralık'ta başlayan Egebank'la ilgili haberlerin her iki gazetede üçüncü haftadan itibaren azalması ve dördüncü haftada sona ermesidir.

Çalışmanın ilk başlığı nesnellüğün normatif kurallarını ve pratikte nasıl gerçekleştirileceğine dair ilkeleri ele almaktadır. Haber söylemi içine gizlenen örtülü nesnellik ihlalleriyle ilgili görüşlere de bu başlık altında kısaca yer verilmiştir. İkinci başlıkta nitel analizden özellikleri üzerinde durulmuş ve van Dijk'in haber söylemi analizinin temel noktaları ele alınmıştır. Üçüncü başlık uygulama kısmını içermektedir. Zaman ve Cumhuriyet gazetelerinde Egebank'a el konulması olayıyla ilgili olarak yayınlanan toplam 22 haber tarih sırası gözetilerek van Dijk'in haber söylemi analizi yöntemine göre incelenmiş ve bulgular sonuç başlığı altında değerlendirilmiştir.

1. NORMATİF NESNELLİK KURALLARI VE ÖRTÜLÜ NESNELLİK İHLALLERİ

Nesnellik terimi, haberlerle ilgili olarak kullanıldığında, iletişimci ile olay arasındaki öznellikten uzak ilişkileri ve iletişimcinin olayları aktarırken kendi öznelliğini dışlayabilme yetisini ifade etmektedir (Mutlu 1995: 256). Gazetecilikte nesnel yaklaşımın bir norm olarak kabul edilmesi 19. yüzyılda gerçekleşmiştir. ABD'de gelişen bu nesnel gazeteciliğin temelinde, taraf tutmadan, dengeli haber verme ilkesi bulunmaktadır. Tokgöz (2000: 308), nesnellüğün bir gazetecilik ilkesi olarak doğuşunun Amerikan İç Savaşı döneminde gerçekleştiğini belirtmektedir. Nesnel yaklaşım 1860'lardan sonra, çok sayıda dergi ve gazete hizmet veren haber ajanslarının gelişmesiyle günlük kullanıma girmiştir. Nesnellik, 20. yüzyılın ilk yarısında, gazete, dergi ve radyonun hakim olduğu dönemlerde, popüler kitle gazetelerinin siyasal yanlılığına ve sansasyonel haberlerine karşı geliştirilmiş demode bir standart olarak değerlendirilirken, 1950'lerden itibaren televizyonun ortaya çıkışı ve yaygınlaşması ile birlikte, yeniden haberciliğin temel kurallarından biri haline gelmiştir. Nesnellüğün başlangıcını gazetelerin diğer girişimlerden bağımsız bir kapitalist girişim olarak kendisini kanıtlama çabası olarak değerlendirenler de bulunmaktadır. Daha önce siyasal parti ve girişimci elitlerle iç içe geçen basın, 1800'lerin ortalarından itibaren, kapitalist bir girişim olarak pazardaki yerini almış ve bu

konumunu haklılaştırmak için nesnellığı bir ilke olarak benimsemiştir (İnal 1996: 16).

Nesnellik günümüzde haberin temel gereklerinden biri sayılmaktadır. Bir gerçeğin tek yanlı sunumu, ciddi haber gazeteciliğine ters bir davranış olarak kabul edilmektedir (Schlapp 2000: 21) Hatta Amerikan İletişim Yasası ve Federal İletişim Komisyonu, gazetecileri, kamusal olarak önem taşıyan konularda karşıt tarafların görüşlerine yer vermeye zorlamaktadır.

Uygulamada nesnellüğün sağlanabilmesi için geliştirilmiş ilkeleri Tokgöz (2000: 311) şöyle sıralamaktadır: "Bir sorunun farklı yönlerini sunarken dengeli ve tarafsız olmak, haber yazarken kesinliğe ve realizme uymak, haberde tüm ana geçerli noktaları sunmak, yorum ile olguları birbirinden ayırmak, fakat fikri geçerli olarak kabul etmek, yazarın kendi tutumu, yorumu veya katılımının etkisini azaltmak, aykırı, yanlı olma ve hınç alma amaçlarından kaçınmak." Gazetecinin nesnellüğünün boyutuyla ilgili olarak ortaya atılan "Mars'tan Gelen Adam" kadar tarafsız olmak ölçütü (Rigel 1993: 112) de nesnel haberciliğin gerçekleştirilmesi için belirlenmiş ilkelere biridir. Güz (1997: 50-51), haberde nesnellığı önce yazımında, sonra yayımında olmak üzere iki aşamada değerlendirmektedir.

Schlapp (2000: 22-27), nesnellığı sağlamak için uyulması gereken kuralları sıralarken, doğruluk, kesinlik ve dengenin altını çizmektedir. Ayrıca gazeteci, olaydan duygusal ya da akılcı olarak etkilenirse de bu etkiyi haber metnine yansıtılmamalı, haberle ilgili ön yargılar taşımamalıdır. Haber yapılan olay gerçeğe bağdaşmalı, olayın hiçbir yönü gizlenmemeli, kasıtlı ya da yanlış aktarılmamalıdır. Haberler kaynak gösterilerek kanıtlanmalıdır. Haber metni içinde, değerlendirmelerden ve abartılardan kaçınılmalıdır. Aksi halde haber güvenilirliğini yitireceği gibi yanlılık etkisi doğacaktır. Haberin yazımı sırasında niteleme sıfatlarından ve değer yargısı içeren ifadelerden kaçınmak gerekir. Bir haberde öznelliğe yer yoktur. Yorum içeren cümleler, ancak bir kaynağın sözleri olarak ve alıntı şeklinde verilebilir.

Haber yazımında dilin kullanımı da nesnellığı sağlamak bakımından önemlidir. Dil üç şekilde kullanılabilir (Postman ve Powers 1992: 84-85): Birincisi olayı sadece tanımlayan "tanım cümleleridir". İkincisi olayı değerlendirmek üzere kurulan "yorum cümleleridir." Üçüncüsü ise olayın bilinen temelinden yola çıkarak bilinmeyene u-

laşmayı amaçlayan "çıkarm cümleleridir". Nesnel haber yazmak için dilin tanım cümleleri şeklinde kullanılması gerektiği açıktır. Yorum ve çıkarm cümleleri nesnellği bozacak, öznel yaklaşımı öne çıkaracaktır.

Nesnellğin sağlanması için gazetecilik örgütleri de kuramlardakine benzer ilkeleri içeren meslek kodları belirlemişlerdir. Bu kodlar farklı ülkelerde düzenleme amacıyla konulduğu gibi, bir ülkede çeşitli kuruluşların belirlediği birden fazla meslek kodu da bulunabilmektedir (Harris 1998: 85-86). Meslek kodları hazırlayanlara veya ülkelere göre küçük farklılıklar gösterse de, temelde benzer ilkeleri içermekte ve hemen hepsinde nesnellğin nasıl sağlanacağına ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır. Yansızlık, haberde denge, tarafların görüşlerine yer verme, bilgiyi gerçeğe uygun olarak ve çarpıtmadan iletme, haber ve yorum ayrımı gibi nesnellğin temel gerekleri hem yazılı basın hem de radyo-televizyonlar için hazırlanan meslek kodlarında ve yasal düzenlemelerde bulunmaktadır. Dünya üzerinde belirleyici olan meslek ilkeleri genellikle, ABD Profesyonel Gazeteciler Birliği (Sigma Delta Chi), ABD Radyo Televizyon Haber Yönetmenleri Birliği (Matelski 1996: 101-104), Alman Basın Konseyi (Schneider ve Raue 2000: 182-184), Uluslararası Basın Enstitüsü (IPI) (Koloğlu 1999: 74) gibi kuruluşların koyduğu meslek ilkelerinden esinlenilerek oluşturulmaktadır. Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi (Aziz 1995: 33) de televizyonculuk alanındaki düzenlemelerde birçok ülke için belirleyicidir. Türkiye'de radyo-televizyon yayınlarıyla ilgili düzenlemeler ve dolayısıyla nesnellikle ilgili kurallar daha çok yasal düzenlemelerle gerçekleştirilmekte, yazılı basın için ise çeşitli meslek kuruluşlarının koyduğu ilkeler bulunmaktadır. Cemiyet-i Matbuat-ı Osmaniye tarafından hazırlanan ilk meslek kodlarından bu yana birçok meslek kuruluşu tarafından nesnellğe de vurgu yapan çeşitli meslek kodları geliştirilmiş ve zaman içinde değişerek (Demir 1998: 38-72, Koloğlu 1999: 71-74, Topuz 1996: 203) Gazeteciler Cemiyeti tarafından 18 Kasım 1998'de açıklanan Hak ve Sorumluluk Bildirgesi'ne ulaşmıştır. Bu meslek kodlarının hepsinde nesnellğin pratikte nasıl sağlanacağına ilişkin ayrıntılı kurallar konulmuş, gazetecilerin yapması ve yapmaması gerekenler maddeler halinde belirlenmiştir.

Görüldüğü gibi gazetecilik kitaplarında ve meslek kuruluşlarınca belirlenen ilkelerde, nesnellğin açıkça ihlalini engellemeye yönelik birçok il-

ke bulunmaktadır. Günümüzde bu ilkelere genellikle uyulmakta, nesnellği açıkça ihlal eden gazeteciler ise çeşitli yaptırımlarla karşılaşmaktadır. Ancak günümüzde, nesnellikle ilgili ihlaller çoğunlukla meslek kodlarını açıkça göz ardı etmek yerine, haberin söylemi ile gerçekleştirilmektedir. Bu tür örtülü ihlallerin, sadece meslek kodları açısından yapılacak incelemelerle ortaya çıkarılamayacağı açıktır. 70'li yıllardan bu yana, özellikle eleştirel yaklaşıma mensup araştırmacılar haberdeki örtülü yanlılığı ortaya çıkarmak için farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Özellikle kültürel yaklaşımcular İngiltere'de haberlerin taşıdığı örtük yanlılığı ölçmeyi amaçlamışlardır. Glasgow Üniversitesi Medya Grubu'nun (1976) grevlerin İngiliz televizyonlarında nasıl yansıtıldığına ilişkin çalışmaları, Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin (Hall 1981, Hall ve ark 1981) araştırmaları örtülü yanlılığı bulup çıkarmayı hedeflemiştir. Ekonomi politik yaklaşımcuların araştırmaları (Murdock 1981, Herman ve Chomsky 1999, Morley 1981, Elliot ve ark 1986) haberlerin mevcut statükoyu koruyacak ve sağlamlaştıracak şekilde seçildiğini ve yapılandırıldığını, haberin söylemi içinde egemen söylemlerin doğallaştırılıp yeniden kurulduğunu ortaya koymayı amaçlar. Gazetecilik örgütlenmesinin ve günlük rutinlerin, haber üretimi sürecinde gazetecilerin birincil kaynaklara bağımlılığını artırdığını ve bunun sonucunda haberlerde hakim söylemlerin yeniden üretildiğini savunan (Tuchmann 1978, Fishman 1990, Molotch ve Lester 1981) araştırmacılar da nesnellği haber söyleminde gizli bir şekilde ihlal edildiğini vurgularlar. Toplumlardaki hakim kültürel değerlerin haber söyleminde örtülü bir şekilde belirleyici olması da gazetecinin nesnellikten uzaklaşmasına, olayları toplumsal fenomenlerin belirlediği gözlemlerle değerlendirmesine yol açmaktadır (Hartmann ve Husband 1981, Pearce 1981, van Dijk 1999, Gans, 1979).

Nesnellğin açık olarak ihlal edilmediği ancak haber söyleminde kurulan yapı ile örtülü bir yanlılık yapıldığı durumları ortaya çıkarmak için haber söylemi analizi adı verilen nitel bir analiz türü geliştirilmiştir. van Dijk tarafından ortaya atılan ve kuralları belirlenen bu analiz yöntemi, eleştirel araştırmacılar tarafından içerik analizinin yerine kullanılan başlıca yöntem olmuştur.

2. HABER SÖYLEMİ ANALİZİ

Sosyal bilimlerle ilgili araştırmalarda, 1970'lere kadar yaygın olarak içerik analizi yöntemi kulla-

nılmıştır. Ancak, eleştirel medya çalışmalarının yaygınlaşmasıyla birlikte, nicel bir yöntem olan içerik analizi sorgulanmaya başlamış ve nitel yöntemler doğmuştur. İçerik analizinde, dilin bir anlamlandırma süreci olarak ele alınmaması ve tekrarların, sıklıkların tespitine yönelik yaklaşımların istenilen sonucu vermediği ortaya çıkmıştır. Belirlenen bir varsayım etrafında oluşturulan kategorileştirme işleminin çoğu zaman açıklayıcı olmadığı görülmüş ve haberi oluşturan sözcüklerin, cümle yapılarının yani söylemin analiz edilmesi arayışları ortaya çıkmıştır. van Dijk'ın ilk olarak 1983'te ortaya attığı ve 1988'de "News as Discourse" adlı kitabında ilkelerini belirlediği haber söylemi analizi nitel analiz yöntemleri arasında öne çıkmıştır (İnal 1996: 73-99). Esasen 1940'larda doğmuş olan söylem analizi 70'lerden sonra sosyoloji ve linguistik dallarının etkileşimi yoluyla genişlemiş ve interdisipliner bir nitelik kazanmıştır (Sözen 1999: 101-125).

van Dijk(1988: 24-25)'a göre, söylem analizi, dile ve dilin kullanımına dair teorik ve yöntemsel bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu anlamda çözümlemenin konusu olan söylemler; metinler, mesajlar, konuşmalar, diyaloglar ve haberleşmeler tarafından belirlenmektedir. van Dijk (1988: 19), medya söylemini haber toplama faaliyetlerinin hazır bir ürünü olarak görmez. Ona göre, haber üretimi, olayların yanlı ya da yansız doğrudan bir sonucu değil, söylem sürecinin bir formudur. Muhabirler olaylara nadiren tanıklık etmekte ve genelde haberlerini görgü tanıklarının ifadelerinden, söyleşilerinden, dokümanlarından, diğer medya kuruluşları ve ajanslardan gelen bilgilerden oluşturmaktadırlar. Dolayısıyla haberin yapılanması süreci çoğunlukla mevcut söylemlerin yeniden üretilmesi şeklinde olmaktadır. Haber üretiminin ve algılamasının özel şartları kadar, haberin ana iletişimsel fonksiyonları da haberin yapısını her düzlemde etkilemektedir. Genel ilkeye göre önemli bilgi önce gelmelidir. Bu ilke haberin konusal ve dizgesel düzenini tamamen etkilemekle kalmaz, bir bölümü anlatan paragrafların içindeki cümlelerin sıralanışını ve cümlelerin iç düzenini bile etkiler (van Dijk 1988: 19-20). Kaynaklarla bağlantı, mülakatlar, sunumlar, alıntılar, egemen konu başlıkları, çağrışımlar, haber yazma üslubu gibi unsurlar, birçok toplumsal ve ideolojik konumu içinde taşır (van Dijk 1999: 375) ve dolayısıyla haber üretiminin örtülü bir yanlılık taşımasına yol açar. Van Dijk'ın söylem analizini, nitel ve nicel çözümleme yöntemlerinin birleştirilmesi şeklinde değer-

lendiren ve "önermeye dayalı söylem analizi" olarak niteleyen Sözen, bu yöntemin içerik analizine bir ilave ya da alternatif olarak düşünülebileceğini belirtmektedir (1999: 124). Söylem analizini, içerik analizi ile karşılaştıran İnal (1996: 85) içerik analizinde güvenilirlik, geçerlilik ve istatistiksel anlamlılık testlerinin kolayca yapılabildiğine dikkat çekmekte, söylem analizinde ise kodlama, kategorize etme gibi işlemler kullanılmadığından, bu tür bir testlerin yapılamadığını belirtmektedir. Ancak bu durum, söylem analizinin anlamlı ve somut sonuçlar elde etmede kullanılamayacağına işaret etmez. Haber söylemi analizinde, inceleme için somut ve daimi ölçütler belirlenmiştir. Söylem analizini bu yöntemlere uyarak yapan farklı araştırmacıların, kabul edilebilir sapmalarla yaklaşık aynı sonuçlara ulaşması mümkün olacaktır.

Diğer yandan, van Dijk'ın haber söylemi analizinin önemli bir bölümünü oluşturan mikro inceleme, kelime seçimleri, metaforik ve retoriksel anlatımlar üzerinde ayrıntılı olarak durmayı gerektirdiğinden, fazla sayıdaki metinlere uygulanmasında güçlüklerle karşılaşmaktadır. Nitekim, van Dijk'ın bizzat yaptığı analizlerde nicel açıdan incelemeleri daha kapsamlı tuttuğu (Beşir Cemayel'in öldürülmesi olayını incelemek için 99 ülkeden 252 gazetenin incelenmesi gibi), tematik analizleri ise daha dar örneklemeler üzerinde yaptığı görülmektedir (İnal 1997: 157).

2.1. Makro Yapı İncelemeleri

van Dijk, mesajların yapıları üzerinde durmakta ve haber metinlerini, metnin anlambilimsel yönünü, haber şemalarını, üslup ve retorigi, sosyo kültürel bağlamı incelemekte (Sözen 1999: 125) ve bunu makro yapı ve mikro yapı olmak üzere iki bölüm halinde uygulamaktadır. Makro yapı bölümü tematik ve şematik çözümleme olmak üzere iki başlık halinde incelenir (van Dijk 1988: 30).

2.1.1. Tematik Çözümleme

Tematik çözümlemede, üst başlık, başlık, alt başlık, spot ve haber girişleri incelenmektedir. Gazete okuyucusu, ilk olarak başlıkların birbirleriyle ilişkileri, başlık metin ilişkisi, uzunluğu, kısalığı, spotlarda özet bilginin verilip verilmediği, bir hiyerarşi içinde genelden özele gidilip gidilmediğiyle karşılaşır. Her haber metni belli temaların hiyerarşik örgütlenmesinden oluşur. Önemlilik atfedilen temalar önce, diğerleri ise sonra

verilir. van Dijk'a göre, belli temaların metnin yapısı içinde öne geçmesi, habere konu olan olayların anlamlandırılmasında egemen olması, okuyucu üzerinde etkili olur (1988: 30). Başlıklar ve haber metninin tutarlı olup olmaması da önemlidir. Zira başlıklar, anlama dayalı makro önermeler; metinler ise ardışık önermelerdir (Sözen 1999: 126).

2.1.2. Şematik Çözümleme

Makro yapının diğer bir unsuru olan şematik çözümleme ise, durum ve yorum bölümlerinden oluşmaktadır. Durum bölümünde hikaye örgüsü incelenir, durum hakkında bilginin tamam olup olmadığına bakılır, ana olayın işleniş biçimi ele alınır, sonuçlar değerlendirilir. Yorum kısmında ise, haber kaynakları ve habere konu olayın taraflarının sözlü tepkileri incelenir (van Dijk 1988: 34) Habere konu olan ana olay ve onun sonuçları durum bölümünde verilirken, olayın geçtiği ortama ilişkin bilgiler, olayın hemen öncesine ilişkin background bilgiler de durum bölümünü oluşturur. Haberin ana metninin önemli bir bölümü ise yorumlardan oluşur (İnal 1997: 156). Haberlerde olayla ilgili durum bilgileri ile arka plan bilgilerin verilip verilmemesi, konunun algılanış biçimini ve dolayısıyla da nesnelliği etkilemektedir.

2.2. Mikro Yapı İncelemeleri

van Dijk'ın haber çözümlemesinin ikinci kısmını ise mikro yapı incelemesi oluşturmaktadır. Bu amaçla, sentaktik (sözdizimsel) uyum, kelime (lexical) seçimleri ve haberin retorikliği incelenir.

2.2.1. Sentaktik Çözümleme

Sentaks, hangi sentaktik sınıflandırmaların, hangi kombinasyonlarda kullanıldığını tanımlar. Yani söz dizim kuralları, sentaktik sınıflardan oluşan cümle kalıplarından hangilerinin düzgün kurulmuş olduğunu tespit eder. Cümlelerin kısa-uzun, basit-karmaşık ve aktif-pasif durumları incelenir. Art arda gelen cümlelerin ve cümlelerin bölümlerinin birbirleriyle olan ilişkisine bakılır. van Dijk (1988: 37)'a göre, söylemin temelinde yatan birbiriyle bağlantılı olma duygusunu anlatmak için, birbirini izleyen cümlelerin anlamlarının nasıl birbirine ilişkin olduğunu tespit etmek yeterli değildir, aynı zamanda bu cümlelerin atıfta bulunduğu gerçek verilerin birbiriyle nasıl ilişkili olduğunu da tespit etmek gerekir. Haberin sentaktik yapısı içinde belli kişi ve kurumların

eylemlerinin pasif cümleler aracılığıyla aktarılması, haberde yanlış yaklaşımın tespiti için önemlidir. Bu üslup, faili gizlemek amacına hizmet ettiği gibi, genellikle fail egemen güçlerden biri olduğunda (askerler, polisler, mahkemeler, devlet birimleri gibi) tercih edilmektedir.

2.2.2. Lexical Çözümleme

Seçilen kelimeler gazetecinin sınıfsal konumunu yansıtabilir, aynı insanın "terörist" ya da "özgür-lük savaşçısı" olarak tanımlanması muhabirin ve gazetenin ideolojisini açığa çıkarır (van Dijk 1988: 28). Yine kelime seçimi, muhabir veya editörün aktardığı olayı destekleyip desteklemediğini de hissettirir. Haber yazımı sırasında "belirtti", "ifade etti", "açıkladı", "vurguladı", "altını çizdi" gibi kelimeler seçilmişse, bu açıklamaları yapan kişinin desteklendiği izlenimi doğar. Oysa, "iddia etti", "ileri sürdü", "ortaya attı" gibi fiiller kullanıldığında muhabir veya editörün, bu açıklamalara katılmadığı dolaylı olarak hissettirilmiş olur.

2.2.3. Retorik Çözümlemesi

Haberde kullanılan kafiye ve çağrışım gibi sesli işlemler, anlatım koşutluğu gibi söz dizim işlemleri ile kıyas ve mecaz gibi anlambilimsel işlemler, haberin inandırıcılığını arttırmaya yöneliktir. Haber anlatımlarında abartma veya küçültme işlevi gören kelimeler kullanılması, cümlelerde zıtlıkların anlatımı güçlendirmek için öne çıkarılması gibi yöntemler haberdeki bilginin daha yoğun düzenlenmesine katkıda bulunmakta ve haberin okuyucu tarafından daha iyi özümsemesini sağlamaktadır. Haberlere canlılık katmak için örneğin bir gösteriyi işlerken, askeri terimler olan hücum, savunma gibi karşılaştırma ve mecazlar kullanılması, muhabirlerin, doğruluğunu önemsemeden sürekli rakam ve sayı vermesi retoriksel anlatımın yöntemlerindedir. Diğer yandan haberin ikna edici olması için olayın taraf ve tanıklarından tırnak içinde alıntılar yapılması yöntemi ile muhabirler kendileri yorum katmaksızın olayı yorumlamış olurlar (van Dijk 1988: 28).

3. ZAMAN VE CUMHURİYET GAZETELERİNDE EĞEBANK'A EL KONULMASIYLA İLGİLİ HABERLERE UYGULANAN SÖYLEM ANALİZİ BULGULARI

Çalışmanın uygulama bölümünde, Zaman ve

Cumhuriyet gazetelerinde yayınlanan Egebank'a el konulmasıyla ilgili haberlerin nesnellik açısından bir incelemesi yapılmıştır. Van Dijk'in söylem analizi yöntemi kullanılarak yapılan çalışma olayın meydana geldiği tarihin ertesi gün olan 23 Aralık 1999 gününden başlayarak 23 Ocak 2000 tarihine kadar yayınlanan haberleri kapsamıştır. Bu süre içinde Egebank'a el konulması olayıyla ilgili olarak Cumhuriyet gazetesinde 12, Zaman gazetesinde ise 10 adet haber yayınlanmıştır. Bu haberler, van Dijk'in söylem analizi yönteminde belirlediği yöntem ve kurallara göre tek tek incelenmiştir.

3.1. Cumhuriyet Gazetesinde Yayınlanan Haberlerin Söylem Analizi

Cumhuriyet gazetesinde Egebank'a el konulmasıyla ilgili ilk haberler, 23 Aralık 1999 tarihinde yer almıştır. Cumhuriyet aynı gün olayla ilgili üç ayrı haberi birinci sayfasından vermiş ve devam sayfasında işlemiştir. Bu gazetenin olayla ilgili ana haberi "5 bankaya el konuldu" başlığını taşımaktadır. Üst başlıkta ise "Sümerbank, Egebank, Esbank, Yurtbank ve Yaşarbank, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredildi" cümlesi kullanılmıştır. Haber spatsız olarak verilmiş, girişte bankaların devri haberi verilirken, bu işlemin IMF'nin stand-by anlaşmasını onaylamadan önce yapılmasına dikkat çekilmiştir. Tematik yapı incelemesine göre, öne çıkarılan tema, bankalara el konulması ve bunun IMF ile yapılacak stand-by anlaşmasıyla ilgili olduğudur. Bankalara el konulacağı bilgisinin 1 aydır söylenti olarak dolaştığı, bazı mudilerin paralarını bir gün önce çektiği, Bakan Recep Önal'ın ise bu gelişmeleri yalanladığı arka plan bilgi olarak verilmektedir. İnterbank'ta olduğu gibi banka sahiplerinin bankaların içlerini zaten boşaltmış olabilecekleri iddiası da tematik açıdan önde verilmiştir. Hazine Müsteşarlığı'nın devirle ilgili açıklaması, Başbakan Ecevit'in konuyla ilgili demeci, Hazine Müsteşar Yardımcısı Teoman Kerman'ın devir işlemiyle ilgili teknik açıklamaları, daha sonra verilmekte ve tematik açıdan daha az önemli oldukları izlenimine yol açılmaktadır. van Dijk'in yaklaşımına göre, bazı temaların öne çıkarılması haberdeki nesnellik, dengelilik ve tarafsızlığı ortadan kaldırmaktadır. Gerçekten bu haberde, olayla ilgili açıklamalardan önce iddia, söylenti ve yorum içeren bazı bilgilerin verilmesi haberde nesnel bir yaklaşımı zedelemektedir.

Makro yapı incelemesinin diğer ayağı olan tematik inceleme açısından bakıldığında, üst baş-

lık, başlık ve haber girişinin olayı özetlediği, ana metnin ise ana olay ile sonuçlarından, olayın öncesindeki gelişmelerden ve arka planın bilgisinden oluştuğu görülmektedir. Bu bilgiler ana metnin "durum" kısmını oluşturmuştur. Metinde, olayın doğuracağı sonuçlar, sebepleri ve meydana gelişle ilgili birçok yorum da bulunmakta ve bu yorumlar ana metnin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

Mikro incelemede göze çarpan ilk özellik sentaktik yapıda edilgen cümlelere yer verilidir. Başlık ve üst başlıkta olduğu gibi haberin ana metninde de sürekli "el konulma", "devredilme" gibi edilgen yapı kullanılmıştır. "El konulma" ifadesi aynı zamanda haberi güçlendirici retoriksel bir anlatımdır. Haberin ana metninin önemli bir bölümünün hükümet yetkililerine ve bürokratlara dayandığı görülmektedir. Haberde eksik bilgi yoktur. Ancak iddialar, söylentiler ve varsayımlar kesin bilgilermiş gibi sunulmuştur. Haber okunduğunda, hükümet yetkililerinin devir işlemini gizlediği, ancak banka sahiplerinin bir aydır bu durumu bildikleri gibi yorumlarda bulunulduğu ve haberin yapısının hükümet aleyhine bir yanlılık taşıdığı anlaşılmaktadır.

Cumhuriyet aynı gün birinci sayfasında "Paniğe kapılmaya gerek yok" şeklinde başlıklandırılan bir başka habere yer vermiştir. Başlıktaki cümle Ecevit'e aittir. Alıntı olduğu belli edilerek verilmesi, gazetenin aynı görüşü paylaşmadığını göstermektedir. Üst başlıkta "Bankalardaki mevduatın devlet güvencesinde olduğuna ilişkin açıklama karmaşayı engelledi" cümlesi seçilmiştir. Bu başlık bilgilendirmeyi amaçlayan ancak çıkarım içeren bir cümledir. Alt başlıkta ise "Bankalar Birliği verileri el konulan 5 bankanın mali durumunu ortaya koyuyordu" ifadesi seçilmiştir. Bu cümle ise yorum içermektedir. Haberin ana metni resmî kaynakların ifadeleriyle oluşturulsa da, özellikle alt başlıkta öne çıkarılan tematik anlam, hükümetin bankaların durumunu önceden bildiği ve önlem almadığı yönündedir. Bu alt başlık, başlıkların haber metinleriyle uyumlu olmasını gerektiren profesyonel meslek ilkesine de aykırıdır. Zira, haber metninde alt başlıktaki bilgiyle ilgili ya da tamamlayıcı hiçbir bilgiye rastlanmamaktadır. Bu haber kısa bir metin olduğu için, sentaktik, lexical ya da retoriksel seçim açısından kayda değer bir veri bulunamamıştır.

Cumhuriyet'te aynı gün birinci sayfada yayınlanan bir başka haberde ise banka operasyonu ile ilgili değerlendirmeler yer almaktadır. Haberin

başlığı "Muhalefette 'siyasi tercih' kuşkusu" şeklindedir. Üst başlık olarak "DYP Genel Başkanı Çiller büyük bir faturanın daha devletin sırtına yüklediğini söyledi" cümlesi seçilmiştir. Haberin spotu bulunmamakta, girişte ise Çiller'in sözleri değil, Banka Uzmanları Derneği Başkanı ile Ankara Sanayi Odası Başkanı'nın sözleri alıntılanmıştır. Esasen haberin ana metninde de Çiller'in açıklamaları iki paragraf işgal etmekte, bunun yanı sıra, FP Genel Başkan Yardımcısı Lütfü Esengün ve ANAP İstanbul Milletvekili Aydın Ayaydın'ın açıklamaları yer almaktadır. Ancak aslında haberin önemli bir bölümünü Banka Uzmanları Derneği Genel Başkanı Haluk Aytekin ile ASO Başkanı Zafer Çağlayan'ın açıklamaları oluşturmaktadır. Bu anlamda bakıldığında, başlık ve üst başlığın haberle uyumlu olmadığı görülmektedir. Haberde görüşlerine yer verilen kişilerin içinde sadece ikisinin muhalefete mensup olduğu düşünülürse, ana başlığın haber metnini çarpıttığı söylenebilir. Haber tamamen birincil tanımlayıcıların ifadelerinden oluşmuştur. Muhabirin ana metin içerisinde kendi öznel yorumlarına rastlanmamaktadır. Bu haberin, aynı sayfada yer alan ana haberi dengelemek için yayımlandığı düşünülebilir. Ana haberde hükümetin ve bürokratların açıklamalarına yer verilmiştir. Bu haberde ise muhalefetin görüşleri verilerek dengeleme çabası gösterilmiştir. Ancak, bu haberdeki görüşler sadece muhalefetin görüşlerinden oluşmadığı için, başarılı bir dengeleme gerçekleşmemiştir.

24 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te konuyla ilgili sadece bir kısa haber yer almıştır. 1. sayfada ki bu haber "Banka operasyonunu IMF istedi" başlığını taşımaktadır. Haberin üst ve alt başlığı, spotu bulunmamakta, ana metni iki kısa paragraftan oluşmaktadır. Muhabir, IMF'ye verilen niyet mektubunun bazı maddelerinden yola çıkarak banka devrinin IMF tarafından istendiğini ileri sürmektedir. Haberin kaynağı bulunmamakta, bilgiler yazılı bir belgeye dayandırılmamakta, ancak iddia şeklinde kurgulanmaktadır. Gazete, IMF'ye karşı olduğundan, haberdeki bilgi hükümet aleyhinde yanlı bir şekilde yazılmıştır. Haberde ve başlıkta aktif bir sentaktik yapı seçilmiş, "IMF'nin Bankalar Yasası'nda yapılacak değişiklikleri ön koşul olarak koyduğu ortaya çıktı" cümlesinde olduğu gibi sözcük seçiminde aleyhte bir tutum takınılmıştır. Başlıktaki "operasyon" kelimesinin de retoriksel açıdan haberin anlamını pekiştirmek için kullanıldığı düşünülebilir. Haberde konuyla ilgili taraf ve uzmanların görüşlerine başvurulmadığı, ana metnin muhabirin

sübjektif değerlendirmelerinden ibaret olduğu görülmektedir.

25 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te, "Sorun holding bankacılığı" başlığıyla DYP-CHP Hükümetinin Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Onur Kumbaracıbaşı'nın görüşlerine yer verilmiştir. Haberin iki spotu bulunmaktadır. Spotlarda haber özetlenmekte, Kumbaracıbaşı'nın kendi dönemlerinde holding bankalarına izin vermedikleri, mevduatlara devlet güvencesini kaldırmaya çalıştıkları şeklindeki görüşleri ile, holding bankalarının içi boşaltıldıktan sonra devletin devralmasına yönelik eleştirileri verilmektedir. Haberin başlık ve spotları ana metine uyumludur. Tematik inceleme açısından bakıldığında başlık ve spotta "banka batırılması sorununun, hükümetlerin yanlış kararları ve göz yummalarının sonucu olduğu" temasının öne çıkarıldığı gözlenmektedir. Haberin ana metni tamamen "durum"dan oluşmakta, ancak olaya değil açıklamaya dayalı bir haber olduğu için arka plan bilgi bulunmamaktadır. Haberin yazımında profesyonel nesnellik ihlallerine rastlanmamıştır. Haber muhabirin veya editörün yorumunu içermemektedir. Gazete sadece aktaran rolünde kalmıştır. Ancak, Kumbaracıbaşı'nın ve mensup olduğu CHP'nin doğru işler yaptığı, bankalarla ilgili durumun sonraki hükümetlerin yanlış yaklaşımlarının bir sonucu olduğu yönündeki ana fikir, gazetenin CHP ile yakınlığının göstergesidir.

26 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te, banka devriyle ilgili olarak "Banka vurgunu" başlıklı bir haber yer almıştır. Birinci sayfadan verilen ve devamda işlenen haber ANAP İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın görüşlerini yansıtmaktadır. Haberin üst başlığı "ANAP'lı Bülent Akarcalı sorumluların hesap vermesini istedi" şeklindedir. Haberin iki spotunda Akarcalı'nın ana metindeki görüşleri özetlenmiştir. Haber tematik açıdan incelendiğinde Akarcalı'ya dayanarak verilen ana temanın banka sahiplerinin bankaları bilerek batırdığı, içini boşalttığı ve bu durumun siyasilerin hatalarından kaynaklandığı şeklinde olduğu görülmektedir. Habere başlık olarak seçilen "Banka vurgunu" cümlesi Akarcalı'ya ait değildir. Muhabir veya editör tarafından atılan bu başlık, her ne kadar haberin ana metniyle çelişmese de, tam bir uyum da söz konusu değil. Zaten haberin ana metni içinde, Akarcalı'ya dayanmayan, doğrudan muhabirin kendi cümlelerinden oluşan yorumlar bulunmaktadır. Örneğin "... bu operasyon, Türkiye'de soygunların denetim altında yapıldığını ortaya koyuyor" cümlesi

muhabire aittir ve açıkça hükümet aleyhinde yanlılık içermektedir. Haberin mikro inceleme-sinde lexical seçimlerin hükümet aleyhinde oldu-ğu görülmektedir. Yukarıdaki cümlede kullanı-lan "denetim altında soygun" nitelemesi buna ör-nek verilebilir. Ayrıca, başlığa çıkarılan "vur-gun" kelimesi de hem lexical seçime hem de ha-ber retorikine örnektir. Retoriksel açıdan önemli yöntemlerden biri olan sürekli rakam ve sayı kullanma eğilimi de bu haberde görülmektedir. Akarcalı'ya dayanarak verilen rakamlarda Ege-bank'ın son üç aylık reklam kampanyasının 20 milyon dolar olduğu, 250 dolara bile hesap açıl-dığı, devletin üzerine aldığı toplam borcun 4-5 milyar doları bulduğu belirtilmekte ve böylece haber daha inandırıcı ve etkili kılınmaya çalışıl-maktadır.

27 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'te de kaynak-ların açıklamalarından, gazetenin genel yayın politikasına ve ideolojik yanlılığına uygun düş-enler seçilmiştir. Bu nüshada, CHP Genel Baş-kanı Altan Öymen'in açıklamaları birinci sayfa-dan haber olarak verilmiştir. "Öymen, CHP Parti Meclisi'nde banka operasyonu konusunda hükü-meti eleştirdi" üst başlığını ve "Bankacılar kurta-rıldı" başlığını taşıyan haberin, spotu bulunma-maktadır. Haberin giriş paragrafında Öymen'in banka devri ile ilgili açıklamaları özetlenmiştir. Tematik olarak başlık ve girişte öne çıkarılan banka operasyonu konusu aslında haberin ana metnini oluşturmamaktadır. Öymen'in Parti Meclisi'nde yaptığı konuşma, gündemdeki bir-çok konuyu kapsamaktadır ve haber bu konular-dan oluşmuştur. Dolayısıyla banka konusu önce çıkarılarak diğer temalar üzerinde egemenlik kurması sağlanmış ve haberdeki dengelilik, tarafsızlık ve nesnellik zedelenmiştir. Habere konu olan malzeme dengeli ve dürüstçe dağıtılmıştır. Başlık ve üst başlık metinle uyumlu değildir. Haberin şematik yapısı açıklamaya dayandığından, olay ve sonuçları ile arka plan bilgisini içe-ren "durum" çok ayrıntılı değildir. Haber, yazımı itibarıyla yorum taşımamaktadır. Ancak, hem habere konu açıklamanın seçilişi, hem de ana metnin içinden çıkarılan başlık ve bu başlığın verilmiş editoryal bir yanlılığı ortaya çıkar-maktadır.

27 Aralık 1999 tarihli nüshadaki konuya ilişkin bir diğer haber ise "2. banka operasyonu" baş-lığını taşımaktadır. Üst başlıkta "Banka birleş-me-lerine ilişkin kararnamenin Cumhurbaşkanı'na gönderildiği öne sürüldü" cümlesi yer almıştır. Haberin tek spotu bulunmakta, spotta, devredilen

bankaların mali yapısı güçlü bankalarla birleş-tirilmesi ve 5 bankaya 2 yeni bankanın daha ek-lenmesinin gündeme geldiği ileri sürülmektedir. Haberin hem üst başlığı, hem spotu, hem de ana metni edilgen bir yapıda kurgulanmıştır. Kaynak açıkça belirtilmemiş, haberin bir bölümü muha-birin iddiaları şeklinde kaleme alınmış, bir bölü-mü ise "üst düzey bir yetkili", "kamu bankasın-da üst düzey bir yetkili" olarak adlandırılan kay-naklara dayandırılmıştır. Haberde açıklık ve ke-sinlik bulunmamakta, iddialar, söylentiler ve varsayımlar bilgi olarak verilmektedir. Bu açıdan nesnellığı sağlamaya yönelik meslek ilkelerinin açık ihlali söz konusudur.

29 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'in birinci say-fasında verilen habere "Büyük banka soygunu" başlığı atılmıştır. Üst başlık "Devletin el koydu-ğu 5 bankadan 4'ünün içi boş... Yargı süreci başlatılmadı" şeklindedir. Alt başlıkta "Devlet batık kredileri üstlendi. Ayrıcalık yapılan banka-lar var" cümlesi kullanılmıştır. Haberin iki spotu bulunmakta, birinci spotta, CHP ve FP'nin, dev-letin 2.5 katrilyon lira zarara uğratıldığı iddialarına, 5 bankanın borçlarının devlet tarafından üst-lenildiği bilgisine ve 5 bankadan 4'ünün içini boş-altanlar hakkında yargı sürecinin başlatılmamış olduğuna yer verilmektedir. İkinci spotta 5 ban-ka arasında Yaşarbank'a ayrıcalık yapıldığı iddi-asına, Yurtbank ile Egebank'ın 31 Mart 1999'dan itibaren Bankalar Birliği'ne bilançolarını gönder-medığı bilgisine, Sümerbank, Egebank ve Yurt-bank'ın batık kredilerinin 1998'e göre artış gös-terdiğine dikkat çekilmektedir. Haberin belirtil-miş bir kaynağı bulunmamaktadır. İddialar ve saptamalar, muhabirin kendisine ait tarzda kur-gulanırken, Fon'a devredilen bankalarla ilgili ar-ka plan bilgiler, ana metnin önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Başlığa taşınan "Büyük banka soygunu" ifadesini destekleyen somut bilgiler ana metinde yer almamıştır. Haber retorik açısından çok miktarda rakam ve sayı kullanılmışsa da bunların hiçbirinin resmi açıklamalara ya da kanıtlara dayanmadığı görülmektedir. Habere konu olan bilgiler, tahminlerden, varsayımlardan ve iddialardan oluşmaktadır. Bu anlamda yazım sı-rasında bir nesnellikten söz edilemez. Ayrıca ha-berdeki "büyük banka soygunu", "batık krediler" gibi sözcük seçimleri yanlılık taşımaktadır. Alt başlıktaki "Ayrıcalık yapılan bankalar var" iddi-ası da haberde kanıtlanmamaktadır.

Aynı gün Cumhuriyet'in birinci sayfasında "De-mirel Grubu'na usulsüz kredi" başlığıyla başka bir haber daha yer almıştır. Üst başlığı ve spotu

bulunmayan haberin girişinde Yahya Murat Demirel hakkında soruşturma başlatıldığı ve hazırlanan raporda Demirel'in kendi şirketlerine kaynak aktardığının belirlendiği vurgulanmaktadır. Haberin metninde Egebank'la ilgili soruşturmanın 22 Haziran 1999 tarihinde rapor edildiği bilgisine yer verilmekte, Yahya Murat Demirel'in Egebank'ı alırken bankanın eski sahibi Hüseyin Bayraktar tarafından kandırıldığına ilişkin açıklaması ve Bayraktar'ın cevabı ele alınmaktadır. Başlığa çıkarılan bilgi ise haberin sadece son paragrafında yer almıştır. Tematik açıdan incelendiğinde, haberin ana metninde bulunan bilgiler arasından "usulsüz kredi" ile ilgili bilginin öne çıkarıldığı, diğer bilgiler üzerinde egemenlik kurmasının sağlandığı ve böylece okuyucunun haberdeki bilgileri algılayışının etkilenmek istendiği söylenebilir.

Profesyonel kodlar açısından bakıldığında haberle ilgili kişilerin görüşlerine yer veren, dengeli, yorum içermeyen ve kaynaklara dayalı bilgilerden oluşan bu haber, söylem analizinin sonuçlarına göre, tematik açıdan yanlıdır. Ayrıca haberin retoriğinde inandırıcılığı sağlamaya yönelik olarak çok sayıda rakam ve sayı, tarih, yasa numarası vb. bilgi kullanılmıştır. Haberde sadece Egebank'ın usulsüz kredi eylemiyle öne çıkarılması ve haber girişinde Yahya Murat Demirel'i nitelerken, "Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yeğeni" vurgusunun yapılması da sözcük seçimleri açısından bir yanlılık olduğunu ortaya koymaktadır.

Yine 29 Aralık 1999 tarihli Cumhuriyet'in birinci sayfasında FP Genel Başkanı Recai Kutan'ın konuyla ilgili açıklamalarından oluşan bir başka haber yer almıştır. Başlık "Kutan: Hükümet göz yumdu" şeklindedir. Üst ve alt başlığı, spotu bulunmayan haberin girişinde başlıktaki cümle tekrarlanırken, haberin TBMM Genel Kurulu'nda bütçe görüşmeleri sırasındaki konuşmalardan derlendiği anlaşılmaktadır. Haberde ayrıca, Çiller ve Ecevit'in başka konulardaki açıklamalarıyla, Kutan'ın bankalar konusu dışındaki sözleri de yer almaktadır. Bu açıdan bakıldığında haberin ana metninin belli bir olaya dayanmadığı, dolayısıyla şematik yapıda "durum"un sağlıklı olmadığı söylenebilir. Tematik inceleme sonucunda, habere konu olan kişiler arasında Kutan'ın, Kutan'ın açıklamaları arasından da bankalarla ilgili olanların öne çıkarıldığı görülmektedir. Bu da belli bir temanın haberin tümüne egemen olması ve diğer bilgilerin okuyucu tarafından, hakim temanın egemenliği al-

tında algılanması demektir.

Cumhuriyet'te yılbaşı sırasında bankalar konusu ile ilgili haberler yer almamış, inceleme yapılan 23 Aralık/23 Ocak tarihleri arasındaki son haber 7 Ocak 2000 tarihinde yayınlanmıştır. "Bankaların yükü devlete" başlığını taşıyan bu haberin üst başlığı "2.5 milyar dolarlık yükü devletin üstlenmek zorunda kalacağı belirtiliyor" şeklindedir. Haberin spotunda ise Devlet Bakanı Recep Önal'ın 5 bankanın öz kaynaklarının yitirildiği açıklamasından yola çıkarak yapılan, 182 trilyon lira zarar olduğu yönündeki hesap yer almaktadır.

Haberin metni incelendiğinde, inandırıcılığı sağlamak bakımından, sayılara dayalı bir haber retoriği kurulduğu göz çarpmaktadır. Fona devredilen bankaların öz kaynakları hesaplanmış, herhangi bir resmi kaynağa ya da kanıta dayanmaksızın, edilgen bir yapı kullanılarak bankalar operasyonunun tek tek banka bazında ve toplamda kaç dolara mal olduğu habere konu edilmiştir. Haberdeki hesaplamaları muhabirin yaptığı anlaşılmaktadır. Haberin kendi metni içinde de, "gerçek zararın yeminli murakıpların hesaplamalarıyla ortaya çıkacağı" belirtilmektedir. Yani muhabir tarafından yapılan hesaplamalar bir tahminden ve varsayımdan ibarettir. Bu da haberin nesnellüğünün en önemli temellerinden olan gerçeklik/kesinlik ilkesine aykırıdır. Bu varsayımsal hesaplamalardan yola çıkarak devletin 2.5 milyar dolarlık yük üstlendiğinin üst başlığa taşınması ise nesnellige tamamen aykırıdır.

3.2. Zaman Gazetesinde Yayınlanan Haberlerin Söylem Analizi

Zaman gazetesinde de olayla ilgili ilk haber 23 Aralık 1999 tarihinde yer almıştır. Birinci sayfada "Türkiye'nin nesi meşhur?" başlığıyla manşetten verilen haberin devamı ekonomi sayfasından oldukça uzun bir metin şeklinde verilmiştir. Alt başlıkta, başlıkta olduğu gibi metaforik bir anlatım tarzı kullanılmış, o günlerde televizyonlarda yayınlanan Egebank reklamından yola çıkılarak, "Siyasilerle yapılan işbirliği sayesinde banka kurma izni alma kolaylığı, kurulan bankaya yatırılan paraların kredi, teminat gibi yöntemlerle iç edilmesi, denetim görevi yapması gerekenlerin bankalar soyulurken seyretmesi, içi boşaltılan bankanın, vatandaşın vergilerle batakıtan kurtarılması, bütünlük soygun ve talanların gariban vatandaşa fatura edilmesi meşhurdur" şeklinde bir başlık retoriği kurulmuştur. Gazete, banka

batırma ve yetkililerin tutumu karşısında açıkça yanlı olduğunu başlık ve alt başlıkta sergilemektedir. Habere ait iki spotta ise, olayla ilgili maddi bilgiler aktarılmaktadır. Spotlarda el konulan bankaların isimleri, mevduat sahiplerine verilen güvence gibi, haberle ilgili özet bilgiler yer almıştır. Haberin ekonomi sayfasının tamamını kaplayan ana metninde ise hem habere konu olayla ilgili gelişmeler ve arka plan bilgileri verilererek "durum" oluşturulmakta, hem de bankaların içinin boşaltıldığı, kararın IMF'nin şartlarından biri olduğu, yöneticilerin ihmal gösterdiği gibi "yorumlar"a yer verilmektedir. Muhabirin olayla ilgili bilgileri aktarırken "Kamuoyu şimdi bugüne kadar niçin beklenildi sorusunu soruyor" gibi cümleler kurarak, kendi öznel tepkisini dolaylı olarak aktarma yoluna gittiği gözlenmektedir. Haberin sentaktik ve lexical incelenmesinde, seçilen bazı kelimelerin önemli olduğu görülmektedir. Örneğin "bankaların soyulması", "gariban vatandaş" "paraların iç edilmesi" gibi kelimelerin seçilmesi, muhabirin ve gazetenin yanlı olduğunu göstermektedir.

Aynı gün ekonomi sayfasında manşet haberle birlikte paketlenen ve konuyla ilgili görüşlerden oluşturulmuş bir başka haber daha mevcuttur. Sakıp Sabancı, Dünya Bankası eski Başkanvekili Atilla Karaosmanoğlu ve Yaşar Holding İcra Kurulu Başkanı Ünal Korukçu'nun olayla ilgili farklı görüşleri haberleştirilmiştir. Bu haber olayla ilgili tarafların görüşlerine yer verilmesi bakımından meslek ilkeleri bağlamında nesnel bir yaklaşım taşımaktadır. Benzer bir yaklaşım yine aynı sayfadaki bir başka haberde yer alan "Yaşarbank farklı" ara başlığında da göze çarpmaktadır. Bu bölümde, Yaşarbank'ın diğer el konulan bankalardan farklı bir gerekçeyle fona devredildiği vurgulanmaktadır. Ayrıca haberde Ecevit'in ve Hazine Müsteşarlığı'nın olayla ilgili açıklamaları yansız olarak verilmiştir. Ekonomi sayfasındaki "5 bankanın künyesi" başlıklı bir başka haberde ise fona devredilen bankalarla ilgili arka plan bilgi verilmektedir.

Bankaların kuruluş ve el değiştirme tarihleri, şube sayıları, kâr/zarar durumları gibi bilgiler çok sayıda rakam ve sayı kullanılarak verilmekte ve habere inandırıcılık katılması amaçlanmaktadır. Zaman'ın olayla ilgili ilk günlük haberlerine tek bir haber gibi yaklaşıldığında, makro yapının şematik incelenmesinde olayın ve olayla ilgili bilgilerin yeterli şekilde ve profesyonel nesnellik kurallarına uyularak verildiği görülmektedir. Ancak mikro incelemede seçilen sözcükler, kurulan

retoriksel anlatım bakımından yanlılık vardır. Ayrıca haberin tematik kuruluşu, başlıkta ve alt başlıkta, "Türkiye'nin banka batırması meşhur" temasının öne çıkarılması şeklindedir. Böylece okuyucunun haberdeki diğer bütün bilgileri bu temanın egemenliğinde algılamasına yol açılmış ve nesnellikten uzaklaşmıştır.

24 Aralık 1999 günü Zaman'da olayla ilgili dört ayrı haber bulunmaktadır. Birinci sayfadan spotlarla duyurulan ana haberin yanında, ekonomi sayfasında haberle ilgili başka gelişmeler ayrı haberler olarak verilmiştir. Birinci sayfadaki haber "Sıra iyileştirmede" başlığını taşımaktadır. Alt başlıkta "Bugünkü verilerle sırada operasyon yapılacak başka bankanın bulunmadığını açıklayan Bakan Önal, 'Bundan sonra yapılacaklar tümüyle rehabilitasyonla ilgilidir' dedi" cümlesi kullanılmıştır. Habere ait iki spotta da Bakan Önal'ın açıklamaları verilmiştir. Haberin ekonomi sayfasında verilen devamı incelendiğinde; başlık, alt başlık ve spotların ana metinle uyumlu olduğu, "durum"u oluşturan bilgilerin Önal'ın açıklamalarına dayandığı, haberde muhabirin veya editörün yorumunun bulunmadığı görülmektedir.

Aynı gün verilen bir başka haber "Söylentiler sağlam bankayı bile götürür" şeklinde bir başlık taşımakta ve Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel'in açıklamalarını içermektedir. Haberlerde, hükümet ve bürokratların açıklamaları tarafsız olarak verilmiştir. Ancak, muhalefet partilerinin konuyla ilgili açıklamaları haber yapılmamıştır. Zaman gazetesinin bu yaklaşımı, hükümetin bu konudaki önlemlerini desteklediği izlenimi uyandırmaktadır.

Gazetenin aynı nüshasındaki bir diğer haberde, el konulan bankalara yeni yöneticilerin atandığı belirtilmekte ve bu yöneticilerin isimleri verilmektedir. 4 bankanın da hükümet tarafından uyarıldığı aktarılmakta, operasyon öncesinde bazı banka patronlarının Ankara'da görüşmeler yaparak 5 banka dışında kalmayı başardığı iddiaları da aynı haberde yer bulmaktadır. Bu kısa haberde, iddia niteliğindeki son bilgi dışında nesnelliğe aykırı bir durum gözlenmemektedir.

Aynı sayfada yer alan bir başka haber ise çeşitli çevrelerin banka operasyonu ile ilgili görüşlerinden alıntılar yapılarak oluşturulmuştur. Bu görüşler arasında operasyonu destekleyen ve geç kalındığını ileri sürenler bulunmaktadır. Bu anlamda haberin nesnelliğe aykırı bir durumu bulunmamaktadır.

25 Aralık 1999 tarihli Zaman'da MÜSİAD Başkanı Ali Bayramoğlu'nun "Faturayı banka patronları ödesin" şeklindeki açıklaması başlık yapılarak bir haber hazırlanmıştır. Haberin spotunda Bayramoğlu ve Türk İş Başkanı Bayram Merat'ın, bankaların zararını devletin ödemesiyle ilgili eleştirileri yer almaktadır. Ancak haberin ana metninde sadece Ali Bayramoğlu'nun açıklamaları bulunmaktadır. Bu anlamda haber/başlık/spot uyumu yoktur. Ana metin Bayramoğlu'nun açıklamalarını yansıttığı için birincil tanımlayıcının görüşlerini aktarılmasından ibarettir. Haberde muhabirin veya editörün öznel yaklaşımları bulunmamaktadır.

28 Aralık 1999 tarihli Zaman'da, "Yıkılmayacak, ama sarsacak" başlıklı bir haber yer almıştır. Haberin alt başlığı "FP, bankalar operasyonu sebebiyle gensoru verdi. Ancak aritmetik olarak hükümetin gensoruyla yıkılmayacağı biliniyor. Fazilet'in stratejisi hükümeti sallamak" cümlesine yer verilmektedir. Haberin ana metninde ise FP'nin gensorusu ile ilgili açıklamaları yer almakta ve başlık ile uyumlu bir yapı oluşturulmuştur. Haberin tematik yapısı incelendiğinde, başlık ve alt başlıktaki "verilen gensorunun hükümet açısından endişe verici olmadığı" temasının diğer bilgilere egemenlik kurduğu gözlenmektedir. Bu başlık ve alt başlık, sözcük seçimi ve retorik bağlamında incelendiğinde "yıkılmak", "sarsmak", "sallamak" gibi sözcüklerin anlatımı güçlendirmek için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Haberin ana metninde "durum"u oluşturan bilgiler yer almakta "yorum" bulunmamaktadır. Ancak haberin, başlık ve alt başlığı itibarıyla FP aleyhine, hükümet lehine bir yanlılık taşıdığı açıktır.

Zaman'da yılbaşı öncesi ve sonrasında banka operasyonu ile ilgili hiç haber çıkmadığı gözlenmiştir. 28 Aralık'tan sonra konuyla ilgili ilk haber 9 Ocak 2000 günkü nüshada yer almıştır. Bu haber "Sadece kurtarıldılar" başlığını taşımaktadır. Alt başlıkta, "Başbakanlık Teftiş Kurulu, mali yapısı bozulduğu ve içinin boşaltıldığı gerekçesiyle el konulan 5 bankayı denetlemekten sorumlu hiçbir kurum hakkında soruşturma başlatmadı" ifadesine yer verilmiştir. Haberin ana metninde ise, depremde yetersiz kalan cep telefonu şirketlerini denetlemediği için Ulaştırma Bakanlığı görevlileri hakkında soruşturma açılması örnek gösterilerek, bankaları denetleyenler hakkında böyle bir çalışmanın olmamasına dikkat çekilmektedir. Haberin ikinci bölümünde ise 1999'un ilk dokuz aylık bölümünde el

konulan bankaların mevduatlarında yüzde 100'e varan artışlar olduğu dile getirilmekte ve bu bilgi sayılarla desteklenmektedir. Habere birlikte paketlenen ve ara başlıklarla ayrılan diğer bilgilerde ise, banka denetlemekle görevli Türkiye Bankalar Birliği ve Hazine hakkında bilgiler verilmekte, "Cevap bekleyen sorular" başlığı altında 5 bankanın mali yapısı bilindiği halde, mevduat toplamasına neden izin verildiği, sorumlular hakkında neden soruşturma başlatılmadığı gibi sorular yanında, "IMF'den alınacak 4 milyar dolar için 3 yıl kemer sıkacak olan Türkiye, el konulan 5 banka için gerekli 3-5 milyar doları da milletin sırtına mı yükleyecek?" sorusu sorulmaktadır. Haberin genel yaklaşımı muhabirin ve editörün olayla ilgili görüşlerini içermektedir. Herhangi bir kaynaktan alınmış açıklama ya da bilgi yerine, haber yazı işlerinde oluşturulmuş görünmektedir. "Kurtarıldı" teması başlık ve alt başlıkta öne çıkarıldığı için nesnellığı zedeleyici bir yaklaşım söz konusudur. Şematik açıdan incelendiğinde haberin ana metninde "durum"u oluşturan olayla ilgili bilgi ve arka planlardan ziyade "yorum"a yer verildiği görülmektedir. Mikro incelemede, cep telefonu soruşturması ile bankalar konusu arasında retoriksel bir karşıtlık yaratılmak istendiği saptanmıştır. Doğruluğundan emin olunmayan sayılar, haber metninde bolca yer almaktadır. Örneğin banka operasyonunun maliyeti 3-5 milyar dolar gibi muğlak bir ifadeyle geçirilmiştir. Sözcük seçiminde "sadece kurtarıldılar", "milletin sırtına yüklenmek" gibi yaklaşımlar haberde hükümet aleyhine açıkça yanlılık olduğu izlenimi vermektedir.

11 Ocak 2000 tarihli Zaman'da "Egebank'a talip oldu" başlığıyla tek paragraflık küçük bir haber yer almıştır. Haberde İzmir Ticaret Odası'nın Egebank ve Yaşarbank'ın Egeliler'e verilmesini istediği yönünde bilgiler bulunmaktadır. Haber kaynağın açıklamalarına dayanmakta, yorum ya da yanlılık içermemektedir.

Zaman gazetesinde, banka operasyonu ile ilgili olarak incelenen 23 Aralık 1999- 23 Ocak 2000 tarihleri arasında yayınlanan son haber 14 Ocak 2000 günkü nüshada yer almıştır. "Banka sahipleri ve Hazine'ye suç duyurusu" başlıklı kısa haberde, MÜSİAD Başkanı Ali Bayramoğlu'nun 5 bankanın denetleme ve yönetim kurulu üyeleri ile Hazine Müsteşarlığı hakkında görevi suiistimal ettikleri gerekçesiyle suç duyurusunda bulunduğu bildirilmektedir. Haber tamamen Bayramoğlu'nun açıklamalarına dayanmakta, muhabirin ve editörün öznel yorumunu içermemektedir.

Haberdeki yaklaşımın gazetenin "sorumlular hesap versin" şeklindeki yaklaşımıyla örtüştüğü görülmektedir. Meslek ilkeleri bakımından nesnel görünen haber, ideolojik ve politik bir yanlılık içermektedir.

SONUÇ

5 bankaya el konulmasıyla ilgili haberlerden yola çıkarak 23 Aralık 1999-23 Ocak 2000 tarihleri arasında incelenen Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin, banka operasyonu ile ilgili olaylara yaklaşımlarının temelde aynı olduğu gözlenmiştir. "Bankalar, devletin ihmali sonucu içleri boşaltıldıktan sonra, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilmiştir. Bedel, halka ödetilecektir. Hükümet ve bürokratlar olayda kusurludur" şeklinde özetlenebilecek olan ana yaklaşım, genellikle bürokratik kaynakların ifadelerine dayanarak işlenmiştir.

Haberler, olayın meydana geldiği 23 Aralık 1999 tarihinde ve takip eden günlerde yoğun olarak birinci sayfadan verilmiş ve iç sayfalarda genişçe işlenmiştir. İlk günlerde manşetten verilen haberler, sonraki günlerde gelişmelerin önemine göre daha altlardan ve daha az yer kaplayacak şekilde düzenlenmiş, ancak daima birinci sayfadan girmiştir. Sayfa düzeni anlayışının sonucu olarak, Cumhuriyet bazı haberlerin ana metinlerini de birinci sayfadan verip, devamla gönderirken, Zaman gazetesi, haberleri birinci sayfadan başlık ve spotlarla duyurmuş, ana metni ekonomi sayfasında vermiştir. Her iki gazetede olayla ilgili haberler yılbaşı civarında azalmış, ocak ayının ortalarından itibaren de sona ermiştir.

Haberlerin makro incelemesi tematik ve şematik olmak üzere iki açıdan ele alınmıştır. Tematik incelemede, gazetelerin yanlılığını gösteren bazı temaların devamlı öne çıkarıldığı tespit edilmiştir. Önemli bulunan temaların başlığa, spota ya da metnin giriş paragraflarına yerleştirildiği görülmüştür. Bu hiyerarşi daima gazete editörlüğünün yaklaşımına uygun olarak düzenlenmiştir.

İncelemede, nesnellüğün temel yaklaşımlarından olan başlık/metin uyumu her iki gazetede başarısız bulunmuştur. Haberin ana metni, çeşitli kaynakların açıklamalarını ve farklı birçok konuyu içerdiği halde, başlıkta bazı temalar öne çıkarılmıştır. Söylem analizi açısından bakıldığında başlık ve spotlarda bir temanın öne çıkarılması, ana metindeki diğer temaların yanlı okunmasına yol açacaktır. Böyle durumlarda, profesyonel

normlar olan tarafsızlık, dengelilik, kesinlik gibi nesnellik ilkelerine uyulmuş olsa da, haberin nesnel olması mümkün değildir. Bazı günler, açıkça yorum, hatta çıkarım içeren cümleler, başlık, alt başlık veya spot olarak kullanılmıştır. Ana metin içerisinde de, gerek muhabirin kendi cümleleriyle, gerekse tarafı alıntılar yapılarak yorum cümleleri kurulduğu gözlenmiştir. Ana metnin "durum" bölümünü oluşturan, olayla ilgili bilgiler ve olayın sonuçları ile arka plan bilgilerin birçok haberde yeterli olduğu görülmüştür. Haberlerin mikro yapı incelemesinde ise; cümle yapıları, kelime seçimleri ve haber retorikçi açısından bazı bulgular elde edilmiştir. Devlet ve hükümetin faili olduğu banka operasyonunun çoğunlukla edilgen cümle yapısı içerisinde verildiği görülmüştür. "Bankaların batırıldığı, soyulduğu, içlerinin boşaltıldığı, faturanın gariban vatanışa ödetildiği" gibi cümlelerde nesnellikten uzak kelime seçimlerine rastlanmıştır. Haberlerde inandırıcılığı artırmak için bol miktarda rakam, sayı, tarih, kanun numarası vs. kullanılmış, haber akredite kaynakların açıklamaları ile güçlendirilmeye çalışılmıştır. Ancak kimi zaman, muhabirin kendi görüşlerini, hayali "üst düzey yetkililere" dayandırarak açıkladığı da gözlenmiştir.

Gazeteler, esasen toplumun zararına olduğunu varsaydıkları banka batırma işlemi karşısında yanlıdırlar. Ancak iki gazete arasında hükümetin el koyma kararıyla ilgili yaklaşımda bazı farklar vardır. Cumhuriyet gazetesi haberlerinde sürekli olarak, "bankaların batırılmasına göz yumulduğu, bazı bankalara ayrıcalık yapıldığı, hükümetin bir türlü soruşturma başlatmadığı" gibi temaları işleyerek yanlı bir tavır sergilemiştir. Gazete ayrıca, habere kaynak olarak aldığı kişileri seçerken, muhalefeti ve özellikle de CHP'li siyasetçileri öne çıkarmıştır. Buna karşılık, hükümetin açıklamaları ya verilmemiş, ya da tematik hiyerarşide geri planda bırakılmıştır. Banka operasyonunun iyi yönleriyle ilgili habere rastlanmazken, çeşitli kaynakların bu yöndeki açıklamaları da göz ardı edilmiştir. Cumhuriyet'in, yayın politikası gereği, hükümet aleyhinde olduğu ve banka operasyonu ile ilgili gelişmeleri bu açıdan değerlendirerek yanlı bir şekilde verdiği söylenebilir.

Zaman ise, tıpkı Cumhuriyet gibi, banka batırma olayı karşısında açıktan yanlıdır. Ancak hükümetin çalışmaları konusunda, lehte ve aleyhte görüşlere de yer vermiştir. Gazetenin, eleştirel görüşleri kendisine yakın çevreleri kaynak göster-

rerek (genellikle MÜSİAD Başkanı Ali Bayramoğlu) vermesi, Cumhuriyet'in bu tür haberleri CHP'li siyasetçilere dayandırarak vermesi-ne benzetilebilir. Gazeteler, aynı görüşleri paylaşırken bile, haberleri kendilerine yakın kaynaklara dayandırma yoluna gitmişlerdir. Sonuç olarak, olayın kendisi hakkında açıkça yanlı olan Cumhuriyet ve Zaman gazetelerinin, hükümetin olaydaki sorumluluğu ve payıyla ilgili yaklaşımları farklıdır. Cumhuriyet, bu anlamda son derece yanlı bir tutum sergilemiştir. Zaman ise, hükümeti eleştirmekle beraber, konuyla ilgili gelişmelerin olumlu taraflarını ve gelişmeleri olumlu değerlendiren çevrelerin görüşlerini de haber yapmıştır.

DİPNOTLAR

(1) Nesnelliğin kuramsal olarak mümkün olmadığını (Edgar 1998) ya da günümüzde giderek önemini yitiren bir paradigma haline geldiğini (Hackett 1998, Çebi, 1997) savunan yeni yaklaşım giderek güçlense de, nesnel habercilik gazetecilik ilkelerinde temel kural olarak önemini korumaktadır. Bu çalışma nesnelliğin kuramsal tartışmasını yapmak gibi bir amaç taşımadığı için bu yöndeki tartışmalara bilinçli olarak değinilmemiştir.

KAYNAKLAR

Aziz A (1995) Radyo ve Televizyon-Yasal Düzenlemeler, A.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.

Çebi MS (1997) Haber İçeriğinin Nesnelliği Efsanesi, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1, (1), 13-42.

Demir V (1998) Türkiye'de Medya ve Özdenetimi, İletişim Yayınları, İstanbul.

Edgar A (1998) Nesnellik, Yanlılık ve Hakikat, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, A. Belsey ve R. Chadwick (der.), Nurçay Türkoğlu (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Elliot P ve ark (1986), Terrorism and the State: A Case Study of the Discourses of Television, R. Collins (Ed.), Media, Culture and Society: A Critical Reader. Sage and Kegan Paul, London.

Fishman M (1981) Crime Waves as Ideology The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Fishman M (1990) Manufacturing the News, University of Texas Press, Austin.

Gans HJ (1979) Deciding What's News: A Study Of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek And Time, Pantheon Books, New

York.

Glasgow University Media Group (1976), Bad News, Routledge, London.

Güz N (1997) Türk Basınında Kamuoyu Araştırmalarının Yönlendirme Aracı Olarak Kullanılması, Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 1(1), 45-72.

Hackett RA (1998) Bir Paradigmanın Önemi Yitirisi: Haber Medyası Çalışmalarında Yanlılık ve Nesnellik", Ayşe İnal (çev), A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 1997-1998, 31-72.

Hall S (1981) The Determinations of News Photographs, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Hall S ve ark (1981) The Social Production of News: Mugging in the Media, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Harris, Nigel, G.E. (1998) Gazeteciler İçin Davranış Kodları, Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar, A. Belsey ve R. Chadwick (der.), Nurçay Türkoğlu (çev.), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

Hartmann P ve Husband C (1981) The Mass Media and Racial Conflict, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Herman ES ve Chomsky N (1999), Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir, İsmail Kaplan (çev.), Minerva Yayınevi, İstanbul.

İnal A (1996) Haberi Okumak, Temuçin Yayınları, İstanbul.

İnal A (1997) Haber Metinlerine Eleştirel Bir Bakış: Temel Sorunlar ve Örnek Çalışmalar, A.Ü. İletişim Fakültesi Yıllık 1994,135-164.

Koloğlu O (1999), Medya-Devlet ve Sermaye Birikim 117, 69-76.

Matelski MJ (1996) TV Haberciliğinde Etik, Bahar Öcal Düzgören (çev.), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Molotch H ve Lester M (1981), News as Purposive Behavior: On The Strategic Use of Routine Events, Accident and Scandals, The Manufacture of News. S. Cohen ve J. Young (Ed.) Sage, California.

Molotch H ve Lester M (1981), News as Purposive Behavior: On The Strategic Use of Routine Events, Accident and Scandals, The Manufacture of News. S. Cohen ve J. Young (Ed.) Sage, California.

Morley D (1981) Industrial Conflict and the Mass Media, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Murdock G (1981) Political Deviance: The Press Presentation of a Militant Mass Demonstration, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Yo-

ung (ed), Sage, California.

Mutlu E (1995) İletişim Sözlüğü, Ark Yayınları, Ankara.

Pearce F (1981) The British Press and the 'Placing' of Male Homosexuality, The Manufacture of News, S. Cohen ve J. Young (ed), Sage, California.

Postman N ve Powers S (1992) Televizyon Haberlerini İzlemek, Aslı Tunç (çev), Kavram Yayınları, İstanbul.

Rigel N (1993) Kağıt Kaplanlar, Der Yayınları, İstanbul.

Schlapp H (2000) Gazeteciliğe Giriş, Işık Aygün (çev), Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara.

Schneider W ve Raue JP (2000) Gazetecinin El Kitabı, Işık Aygün (çev), Konrad Adenauer Vakfı Yayınları, Ankara.

Sözen E (1997), Medyatik Hafıza, Timaş Yayınları, İstanbul.

Sözen E (1999), Söylem, Paradigma Yayınları, İstanbul.

Tokgöz O (2000) Temel Gazetecilik, İmge Yayınları, Ankara.

Topuz H (1996) 100 Soruda Türk Basın Tarihi, Gerçek Yayınları, İstanbul.

Tuchman G (1978) Making News: A Study in The Construction Of Reality The Free Press, New York.

van Dijk TA (1988), News as Discourse, Lawrence Earlbaum Associates Publication, New Jersey.

van Dijk TA (1999), Söylemin Yapıları ve İktidarın Yapıları, Medya İktidar İdeoloji, Mehmet Küçük (der. ve çev.), Ark Yayınları, Ankara. ■